

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické publikace nesmí být reprodukována nebo šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vykonavatele majetkových práv k dílu, kterého je možné kontaktovat na adrese: Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress, Rybkova 19, 602 00 Brno.

All rights reserved. No part of this e-book may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of copyright administrator which can be contacted at Masaryk University Press, Žerotínovo náměstí 9, 601 77 Brno.

Honza Zouhar a já

Pavel Materna

Na filozofickou fakultu UJEP (jak komunisté nazvali Masarykovu univerzitu) jsem nastoupil jako logik k 1. lednu 1965. Po řadě nedobře strávených a vlastní vinou i neschopností komunistického režimu daných nepříliš plodných let v Praze jsem se těšil na možnost využít v univerzitním prostředí obor, který jsem měl opravdu rád a o jehož moderní podobě jsem něco věděl od otce a od některých kolegů z období „aspirantury“. Brněnská fakulta a tehdejší katedra filosofie mě přijala velmi pěkně („stará garda“: prof. Macháček, doc. Nový, který katedru vedl, a kolegové Cetl, Gabriel, Hlavoň a postupně další přátelé z jiných pracovišť včetně nezapomenutelné sekretářky paní Libuše Doubkové). Proces seznamování probíhal postupně a nekonfliktně.

Na tomto místě musím upozornit, že zde nereferuji o svém působení na fakultě a že přirozeně pomíjím všechny detaily, které by odváděly text od tématu, takže vynechám řadu rušivých momentů, které jsem během svého působení vnášel díky některým rysům své nezralosti. Soustředím se na to, jak jsem se setkával se studenty a s Honzou.

Musím zde zdůraznit, že v té době jsem se teprve seznámil (i osobně) s Pavlem Tichým, který začal budovat pozoruhodný systém „Transparentní intenzionální logika“ (TIL), jež rozvinul v emigraci na Novém Zélandě a který podstatně ovlivnil mou činnost v logice. V době nástupu v Brně jsem ještě přednášel logiku ve formalistickém, a tedy chybném pojetí a mé působení v období před nuceným odchodem z fakulty (důsledky „pražského jara“) nebylo myslím příliš užitečné: studenti (ani katedra filosofie) nebyli naladěni na logiku a já jsem nepřispíval k jejich pochopení této skvělé disciplíny. Jedinou výjimkou mezi studenty byl Jiří Raclavský, kterého jsem získal pro studium a rozvíjení TIL a který se stal mým nástupcem.

Částečně jsem odčinil, co jsem zanedbal, hlavně po svém návratu na fakultu po revoluci 1989, ale v době nástupu na fakultu jsem nemohl počítat s prostředím příznivým pro přijetí oboru, který jsem přednášel.

V takové situaci jsem se seznamoval s kolegy a se studenty. Myslím, že pokud jde o vztahy mezi mnou a jimi, byly docela kladné. Pokud jde o logiku, bylo to horší. Didakticky a psychologicky jsem se dopouštěl hrubé chyby: neuvědomil jsem si, že studenti se mého výkladu spíše bojí a že stupeň jejich pochopení látky je nepatrný. Čím dále jsem vykládal formální pojmy a uváděl příklady, tím hůře je chápali. Běžná reakce nechápajícího studenta začala mít charakter rezignace na porozumění a orientace na paměť. Extrémním dokladem této situace bylo, když na závěrečnou zkoušku z části *logika* přišla studentka, o které mi prozradily její kamarádky (?), že se moje skripta naučila nazpaměť. Aby bylo jasno, moje skripta byla plná formálních výrazů, teorémů včetně důkazů. Naučit se jim nazpaměť bylo prakticky nemožné. Dostal jsem záchvat zvědavosti a na zkoušku jsem si vzal svá skripta, která jsem během zkoušky četl pod lavicí (ovšem, protože jsem je neznal nazpaměť). Při zkoušce z logiky jsem kontroloval, co příslušná studentka říká, a začal jsem žasnout: dotyčná formulovala *slovo od slova*, co bylo o daném tématu řečeno, kde bylo „neboli“, řekla „neboli“ a ne „čili“, kde bylo „protože“, řekla „protože“, nikdy jinak. Věděl jsem, že nerozuměla ničemu, co říkala, ale její paměť byla úžasná. (Samozřejmě zkoušku udělala, ocenil jsem paměť, nikoli logiku, a ona to věděla.) Při výkladu logiky jsem často zdůrazňoval, že rozdíl mezi logikou a např. dějepisem spočívá mj. v tom, že vynechání části výuky dějepisu lze dohnat, kdežto v případě logiky je to prakticky vyloučeno, protože jednotlivé části jsou na sobě závislé. Můj důraz na myšlení, ne na paměť, měl však chabé výsledky, což mě dostatečně nevarovalo. Tolik k výsledkům mé výuky, pokud jsem se držel tradičního formalistického (nikoli *formálního*) výkladu a nepokusil se korigovat ho některými výsledky, jichž dosáhl Tichý (svá skripta jsem nahradil Tichého skripty).

Studenti tak byli nevinnými svědky mého tápání, hledání způsobu, jak je přimět k porozumění povahy logiky.

V té situaci jsem se snažil sblížit se se studenty, a tak jsem poznával jednotlivce ne sice po stránce logické, ale např. po stránce jejich schopnosti samostatného uvažování. Musím připustit, že moje zkušenosti po této stránce byly tehdy lepší než později, kdy docházelo k uspěchanému shánění znalostí. V tomto období jsem mezi některými studenty zaznamenal určité osobnosti, schopné např. organizovat akce a získávat přitom jisté minimum znalostí i z logiky. Tak jsem si brzy všimnul Jana Zouhara. Patřil od začátku do skupiny studentů, kteří určitým způsobem vynikali, myslím, že směřoval k tomu, aby měl možnost usměrňovat ostatní k řešením prostým radikalismu. Dvě období znamenala zkoušku jeho charakteru v tomto směru.

První bylo období vpádu vojsk Varšavské smlouvy. I na fakultě došlo k reakcím různého druhu. Převládalo rozhořčení, ale časem i zde vznikla skupina zjevných kolaborantů, velmi aktivní a pomáhající realizovat „očistu“. V té souvislosti (vstupujeme do druhého období, období normalizace) bylo podstatné, jak se postavit k výsledkům „prověrek“. Já jsem po vstupu vojsk naivně poslechl tzv. Dubčekovu výzvu a vstoupil do strany, takže jsem automaticky spadl do kategorie vyloučených, tj. ideologicky nejhorší skupiny. Na fakultě to znamenalo, že jsem byl ve skupině, která nesměla vyučovat ani publikovat. Nejjednodušší východisko pro vedoucí funkcionáře bylo zrušit pro členy této skupiny pracovní poměr. Jen někteří se snažili ponechat i tyto lidi na fakultě s tím, že mohli zastávat ideologicky neškodné zaměstnání. (Já jsem například dostal na starost pečovat blíže neurčeným způsobem o katedrovou literaturu.) Když jsem shledal, že pracovat s idiotskými omezeními je neúnosné a prof. Tondl (rovněž v nemilosti režimu) mě nalákal do Prahy do projektového ústavu začínajícího digitálně pracovat na pražské infrastruktuře s úplně minimálním vlivem ideologie a bez shora uvedených omezení, odešel jsem z fakulty a setrval v tom ústavu až do sametové revoluce. V inkriminované době jsem sice neměl o Honzovi zpráv, ale když jsem se někdy poptával u přátel, zjistil jsem, že na Honzu se nevzpomínalo jako na člověka, který usiloval o „tvrdá řešení“, a ani jako na toho, kdo by za každou cenu usiloval o místo na fakultě, kam v roce 1988 přešel z akademického pracoviště. Byl jsem proto potěšen, když jsem zjistil, že období normalizace úspěšně přežil a nedostal se mezi bojovníky proti disentu.

Po sametové revoluci jsem obnovil profesorské řízení a vrátil se s částečným úvazkem do Brna. Mohl jsem opět přednášet i publikovat. Rád jsem se s Honzou na katedře opět setkával. Jeho hodnocení české filozofie vždy tvrdilo něco srozumitelného. Sympatický hoch... Proto nemohu nemít jednu výhradu: jeho posudek jedné práce, kde si režimní znalci vyměnili záporné hodnocení (což mělo existenční důsledky) a Zouhar splnil přání normalizátorů. Tady princip „neriskuj“ nemusel být uposlechnut: co by to v takovém případě znamenalo pro Zouhara? Ztratil by zaměstnání? Nic víc? Co autorka té práce?

Milý Honzo, kdybych nevěděl, že ode mne čekáš, že sdělím, co si opravdu myslím, a že by sis v opačném případě nevážil mé upřímnosti, tak bych tuto vzpomínku nezmiňoval. Právě tak upřímně Ti sděluji, že Tě pokládám za přítele a jsem rád, že vzpomínka na Tebe zůstává kladnou – a jsem rád, kdykoli se s Tebou mohu setkat.

Vše dobré Ti přeje

Pavel